

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Philippi Clüveri[i] Germaniæ Antiquæ Libri tres

Clüver, Philipp

Lugduni Batavorum, 1631

Cap. VIII. Illyrios, Germanos, Gallos, Hispanos, ac Britannos unam
eamdemque inter se habuisse lingvam, uniusque & ejusdem fuisse gentis
Celticæ nationes, probatur compluribus rerum variarum ...

urn:nbn:de:hbz:466:1-44541

in univcrsum ufus fuiſſe lingvâ, unamque habuiſſe inter ſe originem, nempe à Celtâ patre, qui Aſchenazes, Noachi pronepos.

CAPUT VIII.

Illyrios, Germanos, Gallos, Hiſpanos, ac Britannos unam eandemque inter ſe habuiſſe lingvam, uniuſque & ejuſdem fuiſſe gentis C E L T I C A E nationes, probatur compluribus rerum variarum vocabulis, quibus olim prædictæ nationes univcrſæ uſæ ſunt; nunc verò apud Germanos in vulgari ſermone durant. ubi Germanicæ quoque ſerpe Celticæ lingvæ oſtenditur antiquitas.

10

V Nam eandemque habuiſſe lingvam quinque jam ſæpius dictas nationes, documentis hæcenus plurimis ac validiſſimis fatiſ probaſſe mihi videor; ita, uti reliquo jam labori tutò parcere quirem. Verùm tamen, quia tot doctiſſimi viri Francogalli pluribus id argumentis antehac negare conati ſunt; quorum auctõritas, ego vereor, ne plus, quàm ratio, apud imperitos homines valeat: conſultum eſſe putavi, antequàm ab hac diſſertatione ad alia tranſirem, ultima etiam illa indicia, quæ in rerum vocabulis eſſe dixi, in medium proferre.

Primum igitur repetere hæc breviter ea liceat, quæ jam antea in opidorum nominibus ²⁰ expoſui. In his *brike*, quod & *brige*, & *brive*, & *broge*, & *brove*, diverſis dialectis variabatur, ſignificatque *pontem*; tam Hiſpanis, quàm Gallis, Germanis, & Illyriis fuit commune. item vocabula *dure*, & *mage*, quæ *vadum*, ſive *trajectum* amnis notabant, Gallis, Britannis, Germanis, & Illyriis; illud etiam Hiſpanis. *dune*, id eſt, *mons*, univerſis. *wefont*, ſive, aliâ dialecto, *wifant*; nomen animalis, quod Romani eadem Celticâ voce dixerunt *bifontem*: unde opida in Hiſpaniâ, Galliâ, & Pannoniâ, nomine, Romano ore formato, *Veſontio*, ſive *Viſontio*, & *Viſontium*. *berg*, id eſt, *mons*. unde opidorum nomina, in Germaniâ *Bergium*; in Galliâ Cifalpinâ *Bergomum*; in Macedoniâ *Berga*; in Thraciâ item *Berga*, quod & *Bergium*; in Hiſpaniâ, *Bergidium*, *Bergidum*, *Bergula*, *Berguſia*: quorum hoc etiam vocabulum Germanicum *huus*, quod eſt *domicilium*, in ſeſe habere ſuprà oſtendi. *Man* univerſis Ger- ³⁰ manis ſignificat *virum*: antiquitus etiam *hominem* ſignificabat. ab hoc dicti ſunt in Germaniâ *Marcomanni*, ſive *Marcomani*; & *Pamani*. Idem vocabulum Gallorum lingvæ fuiſſe commune, adparet ex nomine Gallorum Celticæ gentis *Cenomani*. Quin à Gallis quoque inventum eſſe vocabulum *Germani*, à *gerre*, quod *bellum* ſignificabat Celticâ lingvâ, & *man*; validiſſimis auctõrum testimoniis infra probabo. *Aleman* etiam diverſarum Galliæ nationum fuere colluvies, Rhenum ſub Auguſti principatu tranſgreſſi. quorum nomen eſt merè Germanicum, ab *alle*, id eſt, *omnes*, & *mannen*, id eſt, *viri*, compositum. *Palanz*, id eſt, *δικαστήριον*, ſive *forum judiciale*, ut infra in Burgundionibus docebo, Hiſpanis atque Germanis fuit commune.

Ab his, jam antea memoratis, nunc tranſeo ad alia, quæ paſſim apud antiquos auctõ- ⁴⁰ res leguntur. In his primum mihi erit *ambactus*: quod Ennius, referente Feſto Pompejo, lingvâ Gallicâ *ſervum* ſignificare tradidit. cui atteſtans Cæſar, belli Gallici comment. v 1, *Equitum*, inquit, *ut quiſque eſt genere copiis que ampliffimus, ita plurimos circum ſe ambactos clienteſque habet*. De iisdem hominibus paullo antè ita: *Plebs penè ſervorum habetur locos que per ſe nihil audet, & nulli adhibetur conſilio. plerique, quum aut are alieno, aut magnitudine tributorum, aut injuriâ potentiorum premuntur, ſeſe in ſervitutem dicant nobilibus. in hos eadem omnia ſunt jura, que dominis in ſervos*. Eoſdem innuit poſtea, his verbis: *Funera ſunt, pro cultu Gallorum, magnifica & ſuntuoſa. omniaque, que viris cordi fuiſſe arbitrantur, in ignem inferunt; etiam animalia. ac paullo ſupra hanc memoriam, ſervi, & clienteſ, quos ab iis dilectos eſſe conſtabat, unâ cremabantur*. Cujus conditionis fuerint hi Gallorum Germanorumque ſer- ⁵⁰ vi. qui Ennio hæc & Cæſari vocantur *ambacti*, ſuo loco reddetur. Vocabulum ipſum tam Germanis quàm Gallis fuiſſe commune, noſtra hæc teſtatur ætas. nam etiam nunc in Flandriâ & Brabantiâ, item in Hollandiâ & conterminis regionibus dicitur *eyn ambacht*. quod illi quidem *opiſcium* intelligunt; ut *opiſcem ein ambachter*. At Keronis, monachi ad divi Galli, glosſarium ita habet: *Minifter, ambacht. miniſtraverit, ambachtit. officina, ambachtsi. officio, ambachte. officia, ambacht*. Et ita Otrifridus in euangelio, lib. 1, cap. x x v, *ambachten*, pro *operari*. Willeramus, in cantico canticorum, *ſie ambachten themo lube*; id eſt, *cibum vite operabantur*. Leges antiquæ Burgundionum; *Ambaſcia, opera*. Ex quibus omnibus fatiſ clarè

clare patet, vocabulum *ambacht* ab initio, & Ennii, Cæsarisque temporibus non tam *servum* significasse, quàm *ministerium*, seu *famulum*, cujus operâ nobilis homo, sive eques Gal-
 lus Germanusque domi militiaeque usus. De his *ambachtis* ita Diodorus, lib. v: *Ἐπιζωνται δὲ καὶ θεράποντας ἰδιωτῶν, ἐκ τῶν πνήτων καλεζόντες, οἱ ἡνίοχοι καὶ πνευματικαὶ χεῖρας κατὰ τὰς μάχας.* id est: *Ministros ingenua conditionis secum ducunt, ex pauperioribus delectos, qui rha-
 davorum ac satellitum eis operam in pugnis præstant.* Hinc rectè vocabulum illud Barbarolati-
 num *ambascia*, quod Germanis erat *ambacht*, in dictis Burgundionum legibus ponitur pro
 operâ: & *ambachren* apud Otridum, pro operari. unde *ambasciatores* nulli alii erant, quàm
 qui patriâ lingvâ dicebantur *ambachter*; id est, qui cum mandatis à principe, seu civitate
 10 mittebantur; & qui tractandorum cum alio principe, seu civitate negotiorum munus atq;
 officium sustinebant: quos Romani suâ lingvâ dixerunt *legatos*. unde etiam vocabulum id in
 prædicto glossario exponitur *officium*. Idem vocabulum eum quoque denotabat hominem,
 qui loco seu regioni recondita præficietur. unde etiam nunc in Flandriâ aliquot regio-
 num præfecturæ dicuntur, *Belle ambacht*, *Cassel ambacht*, *Borberg ambacht*, *Bergen ambacht*,
Vueren ambacht. Apud reliquos Germanos omnis vox ea, eodem significato, contractè
 nunc effertur *ambt*; quasi *ambet*, ab illâ *ambacht*. nam qui *ampt* scribunt, imperitos se origi-
 nis ejus vocis produnt. Ea tamen, latius etiam patens, nihil aliud in universum significat,
 quàm *munus*, sive *officium*; ut Kero monachus interpretatus est. Sed satis ex hæcenus dictis
 liquet, vocem hanc, quam merè Germanicam esse scimus, non minùs Gallicæ olim, quàm

20 Germanicæ lingvæ fuisse propriam. Pergo igitur ad alia.

Polybius lib. i i tradit, Gallos suâ lingvâ *conductitios militeis* adpellasse *Gesatas*. Britanni,
 qui vulgò Walli vocantur, hodièque *famulos conductitios* vocant *gessin*: & Germani nostri
 omnem familiam, seu omne conductitiorum corpus *das gesinde*. leges antiquæ Langobar-
 dorum, lib. I, tit. IX, lege XXI; *De gasindiis verò nostris volumus, ut quicumque ex minimis oc-
 cisus fuerit, in tali ordine, pro eo quòd nobis deservire videtur, c c solidis fiat compositio.* Eadem
 significatione in iisdem legibus sæpius occurrit. Glossaria vetera: *Gasindium; servitium. ga-
 sindio regis; serviente, vel camerario. gasindiis; iudicibus.* Papias: *Gasindius; honor sub iudice.*
 Scilicet eadem naturâ fuit & hoc vocabulum, quâ illud suprâ notatum *ambacht*.

Paulanias, in Phocicis, de Gallis, quos Brennus in Græciam duxit, ita tradit: *τῶν ἀνό-
 30 μαζον τὸ σωτήριον Τεμαρκισίω τῆ Ἰπτιχολίω Φωνί. καὶ ἰππων τὸ νόμα ἴσω τις μάρακ οἶον ἑσὸ τ
 κελευθῶν.* id est: *Atque hanc equestris pugna constitutionem voce patriâ Trimarcisiam nominabant.*
equum enim marciam adpellant Celta. Ab eodem argumento nomen illud fuit Germanicæ
 gentis *Marcomanni*: quod nihil aliud significat, quàm quod nunc lingvâ Anglicâ dicimus
Horsmen: Germanicè dixeris *Rosmannen*, sive aliâ dialecto, *Rosmänner*, & *Peerdmannen*, si-
 ve *Pferdmänner*, id est, *equites*. Leges antiquæ Bajuvariorum, tit. x i i i, cap. x: *Si equus est,
 quem marach dicimus.* leges antiquæ Alamannorum, tit. l x i x, paragr. i i: *Si talem equum
 involaverit, quem Alamanni marach dicunt.* item tit. l x x, paragr. i i: *Si quis equo, quem
 Alamanni marach dicunt, oculum excusserit.* prædictæ leges Bajuvariorum, tit. i i i, cap. i i i:
Si quis aliquem de equo suo deposuerit, quod marchfalli vocant. N. von Gravenberg: *Do trug in*

40 *syn schon marck*: id est, *pulcher ejus equus eum vexit.* prædictæ leges Alamannorum, tit.
 l x x i x: *Mariscalcus, qui supra x i i caballos est.* glossarium Latinotheutiscum: *Cavalla-
 rius, Marischalc.* Antiquæ leges Langobardorum, lib. i, tit. xxxvi, cap. iv: *Si servus regius
 merworphin fecerit.* glossarium vetus: *Merworphin: aliquem de caballo projicere.* glossarium
 Latinoanglosaxonicum: *Equus, hors; equa, mæra.* Hinc etiam nunc Germani *equam* dicunt
mære, merche, & merge. Saxonum hodiè plerisque, & patriæ mihi terræ, circa Vistulæ ostia,
 quivis equus macilentus & malè habitus dicitur *mære*: ut & conterminæ genti Polonis *már-
 chá*, quod non magis illorum lingvæ proprium esse puto, quàm vocabulum *marzálék*; quod
 merè Germanicum esse suprâ patuit: *schalk* quidpe veteri Germanicâ lingvâ est idem, quod
famulus, sive *minister*. Sed & prædictis Britannis, qui vulgò Walli adpellantur, hodièque
 50 equus dicitur *marcb*.

Militum genus in Galliâ Cæsar refert, qui *soldurii* eorum lingvâ adpellabantur. Ho-
 dièque Germanis militum quoddam genus dicitur *soldner*: Anglis verò quivis miles *soldior*,
 sive *sowdior*: Britannis Wallis *sowdir*.

Antiquis Germanis bellum erat, variis dialectis, *gerre, gwerre, & werre*. unde etiam-
 num Anglis ac Scotis res eadem *warre*: Italis, & Hispanis, *guerra*; Francogallis *guerre*.
 Idem vocabulum olim Gallicæ lingvæ fuisse proprium, patet ex eo, quòd illi gentem no-
 stram Theutiscam adpellarunt *Germanos*, id est, *bellatores*; ut fusiùs docebitur infrâ, in
 Tungrorum explicatione.

Lanceam, Hispanicum simul atque Germanicum fuisse & telum & vocabulum, infra in tractatu de militiâ ostendam. *Sparum* etiam Gallicum fuisse vocabulum, relique genus, ibidem docebo. hodièque omnibus Germanis id dicitur *ein späre*.

Tegumentum corporis *sagum*, tam Germanis quàm Gallis & re & vocabulo fuisse commune, suo loco patebit. Aliud corporis tegumentum erat *rhenos*; cujus Cæsar meminit, belli Gallici comment. v 1, & Sallustius in historiis. ejus vocabulum Varro, lib. iv de lingvâ Latinâ, ait esse Gallicum, at Isidorus, lib. x 1 x, cap. x x 1 1 1, Germanicum adseverat. Vestium partem inferiorem Gallos dixisse *braccas*, sive *bracchas*, & aliâ dialecto *bruchos*, complures testantur auctores antiqui; quorum verba infra, cap. xv 1, citabimus. Hodièque idem vocabulum per omnem illam vastissimam Germaniam, variis dialectis usurpatur, *bruch*, *brook*, *bruuk*; quorum hoc Rheni divortiorum adcolarum est; scribiturque illis *broek*. Hibernis quoque idem vocabulum durat, *broges* plurali numero.

Cucullum, Gallicum fuisse capitis tegumentum, ex Martiale, Juvenale, & Columellâ disco. Idem tegumentum etiam nunc Germani dicunt, variis dialectis, *gugel*, *kagel*, *kovvel*. Britannis verò Wallis *cucul* est pallium.

Bulgam Gallos adpellasse faccum scorteum, auctor est Pompejus Festus, vel Verrius Flaccus: Nonius etiam Marcellus, *Bulga*, inquit, *folliculus omnis: & sacculus ad brachium dependens*. Hodiè etiam Germani ejusmodi faccos vocant *bulgen*. à quo Francogallorum diminutivum, *bougette*, pro *bolgette*; l mutato in u, ut in *mout*, *doux*, *poux*; ab antiquis *molto*, *dolce*, *pollice*: quæ Latinè *multum*, *dulcis*, *pollex*.

Rhedam Quintilianus, lib. 1, cap. 1 x, Gallicum ait esse vocabulum; significat autem currum. Id nonnulli ad Britannica nunc, sive Wallica vocabula *rhediad*, *rhedec*, *rhedecfa*, redigere conantur; quorum hoc idem est quod *curriculum*, istud *currere*, illud *curfus*. eandemque etymologiæ rationem putant habere vocabulum *Eporedia*; quod Salassorum opidi in Alpibus nomen: quia id sic dictum Plinius, lib. 1 1 1, cap. xv 1 1, ab equorum domitoribus innuit. Ego sanè longè diversæ sum sententiæ. nam ut Latinis *vehiculum* à *vehendo*, sic non modò Gallis, sed & Germanis, ac reliquis Celtis *rhedam* à *reden* dictam puto. quod vocabulum etiam nunc apud quosdam Germanos iisdem literis effertur. apud plerosque autem, Saxonica dialecto utentis, dicitur *riden*: à quo tempus imperfectum *ik red*; & plurali numero *nyreden*: nihilque aliud apud Amisæ, Rheni, Mosæ, Scaldisque ostiorum adcolas significat, quàm *vehi*; sive id fiat equo, sive vehiculo, sive etiam ferreis illis soleis, quibus super glacie vehuntur. Angli id in Britannia quoque suâ dialecto dicentes *to ride*, equo pariter ac vehiculo, nonnulli etiam navi *vehi* interpretantur. Plurimæ tamen parti Germanorum intelligitur equo tantum *vehi*. Hinc igitur apud Plinium, dicto loco, *Eporedicæ* (modò corrupta ea sit vox) nulli alii sunt, quàm quos Germanicè nunc dicas *perdberider*, vel *perdrider*; id est, ut Plinius interpretatur, *equorum domitores*. unde etiam Salassorum opidi vocabulum rectius apud eundem Plinium, lib. x 1 x, cap. v 1 1, scribitur gemino r, *Eporrhedia*. Literam e euphoniæ gratiâ à Romano ore esse in principio adpositam, patet ex Plutarcho; apud quem *Poredorax* scribitur id nomen viri proprium, quod Cæsari est *Eporedorix*; ut supra notavi. Fortè nonnullis Gallis fuit, ut nunc Germanis superioribus *pferd*, & *pferderich*. Ceterò idem vocabulum *riden* aliis dialectis dicitur *reiten*, & *riten*: ab hoc dictum puto illud vehiculum Gallicum, quod Romani suo ore formarunt *petoritum*; referente Pompejo Festo: quod is dictum esse ait à numero quatuor rotarum. *quatuor* autem Britannis Wallis hodièque dicitur *pedwar*.

Bennam lingvâ Gallicâ genus esse vehiculi, tradit idem Festus. Hodièque apud Germanos genus carri, id est, vehiculi duarum rotarum, dicitur *benne*. Quin & *carri* vocabulum, quod primus apud Romanos retulit Cæsar in Gallorum Germanorumque bellis, merè est Germanicum. dicitur quidpe etiam nunc omnibus Germanis *Karren*, sive *Karre*, & variato dialecto, *Karen*. Falsum est, quod quidam *carrum* apud Latinos auctores interpretantur vehiculum i v rotarum, nam duabus tantum uti rotis, antiquitus Germanis atque Gallis multo fuit frequentius, quàm nunc est.

Jam igitur, ut *lanceæ*, *spari*, *gesti*, *sagi*, *cuculli*, *braccarum*, *bulgæ*, *rhedæ*, *petoriti*, *bennæ*, *carri*, *essedi*, aliaque plura rerum nomina à Gallis accepere Romani; sic vocabulum quoque *armillarum*, quas illi in antiquis suis historiis unis Gallis tribuunt, ab eadem gente eos accepisse credo. At *ärmil*, sive *ärmel* hodièque Germani superiores vocant *manicas*; id est, eam vestium partem, quâ lacerti brachiaque teguntur. Hæc autem brachiorum ornamenta (quæ Græcis *Ψέλλια*, Plinio lib. x v 1 1 1, cap. v 1 1, *brachialia* dicuntur, vulgò nunc Italis *braccialetti*, Gallis & Anglis *bracelets*, Germanis verò *armbänder*, & *armzierde*) antiquis

temporibus, tam Gallis quàm Germanis, ceterisque per Hispaniam, Britanniam, & Illyricum Celtis vocabantur *ärmil*, quia nudi etiam tunc, sub sagulo vel pelle agentes, nihil aliud circa brachia gerebant.

Plinius, lib. x v i i i, cap. x v i i i, de aratri generibus differens; *Gallie*, inquit, *duas addiderunt tali rotulas: quod genus vocant planarati*. Hoc quidem vocabulum variè in cunctis exemplaribus manuscriptis corruptum legitur, aliàs *plaurati*, aliàs *plumarati*. Verùm, quidquid Plinius ipse scripserit, adparet fuisse Gallis *plaurati*. At hoc merè Germanicum est, aliis dialectis *ploochrat*, & *pslugraat* dictum: quod propriè *rotam aratri* significat.

Apud eundem Plinium, lib. x v i i, cap. v i, hæc leguntur verba: *Alia est ratio, quam Britannia & Gallia invenere, alendi terram: quod genus vocant margam. Spissior ubertas in ea intelligitur. est autem quidam terra adeps, ac velut glandia in corporibus; ibi densante se pingvitudinis nucleo*. Satis apertè heic innuit, tam Gallorum quàm Britannorum fuisse vocabulum *marga*. At hodièque *medulla in ossibus* omnibus pariter Germanis dicitur variis dialectis, *marg*, *mark*, *march*, *merg*, & *merch*; Anglis *marrow*; Britannis verò Wallis *marle*. unde etiam in antiquissimis exemplaribus manuscriptis, quæ Londinii in bibliothecâ regiâ mihi inspicienda, unâ cum reliquis inibi libris omnibus, exhibuit doctissimus juxtâ atque humanissimus vir, Patricius Junius, bibliothecæ præfectus, pro *marga*, quod ter reperit Plinius, ubique scriptum reperii *marla*. Idem auctor, eodem libro, cap. v i i i, de iisdem Britannis Gallisque loquens: *Tertium genus terræ candidæ glischromargam vocant*. Hodiè

20 Anglis *fulgere* dicitur *glister*; & Germanis *glitzeren*, & *glitzen*, & *gleissen*.
Opidum Galliæ fuisse *Devonam*, eodemque nomine vicum in Germaniâ Transrhennâ, superiori capite ostendi. *Devonam* Gallicâ lingvâ significasse *deorum fontem*, auctor est Aufonius, hoc versu de fonte apud Burdigalam loquens:

Devona, Celtarum lingvâ, fons addite divis.

Hodièque Britanni Walli *fontem* vocant *vonan*; & aquam Dani *vand*. in quo vocabulo p plerumque non exprimitur; more gentis, in aliis quoque compluribus usitato.

Svetonii verba in Vitellio sunt ista: *Antonio Primo, Toloſe nato, cognomen in pueritiâ Becco fuerat. id valet gallinacæ rostrum*. Hinc rostrum Italice etiamnum *becco* vocatur; Gallis atq; Germanis inferioribus *bec*. unde Italice *rostrum ferire* est *beccare*, Gallis *becquer*, prædictis Germanis & Svitzeris in Helvetiâ *becken*. Britannis Wallis *rostrum* est *pic*, & Hispanis *pico*: unde his verbum *picar*, quod est *rostrum ferire*, quod plurimis hodièque Germanis dicitur *picken*, & *pecken*.

Apud Melam, lib. ii, cap. v, hæc leguntur verba: *Inter Massiliam & Rhodanum, Maritima Avaticorum, stagno assidet. Fossa Mariana partem ejus amnis navigabili alveo effundit. alioquin litus ignobile est Lapidum, ut vocant: in quo Herculem, contra Albionem & Bergiona, Neptuni liberos, dimicantem, cum tela defecissent, ab invocato Iove adjutum umbre lapidum ferunt*. Fabulæ, alioquin haud inepidæ, montium quoque propinquorum vocabula Celtica immixta sunt. nam *montem* etiamnum vocamus *berg*. Servius in Virgilio *Γεωργικῶν* i i i: *Gallorum lingvâ altimontes Alpes vocantur*. Idem in *Æneid*. lib. x: *Omnes altitudines montium licet à Gallis Alpes vocantur, propriè tamen montium Gallicorum sunt. Alpeis verò accolis incolisque & olim dictas patrio vocabulo ALBON, & nunc etiam dici ALBEN, suo loco fufius docebo*. At non tantum Noricis & Vindelicis, Illyricis gentibus, atque Inalpinis populis, & Gallis, excelsorum montium juga dicta fuisse *Alpen*, & *Alben*, quod postea monstrabo, sed & Hispanis; patet ex Procopii Gothicar. libr. i: ubi hæc leguntur verba: *Καὶ χωρὴ ἀπὸ τῆς πρώτης τῆς Εὐρώπης, ἀμφὶ τὴν πρὸς ὠκεανὸν καὶ δὲν τὴν ἡλιον, Ἰσπανία ἀνέμασται, ἀχρὲς εἰς Ἀλπίς, τὰς ἐν ὄρει τῆς Πυρηναιῶν ἕσται. Ἀλπίς ἢ καλεῖται τῶν ἐν στενωπέλαι διόδον, οἱ τῶν τῆ ἀνθρώπων νενομίστασται. τῆ ἢ ἐπιθετικῶς τῆς Λιγυρίας ὄρων, Γαλλία ἐκλήθη. ἐνθα δὴ καὶ Ἀλπίς ἐπερται, Γάλλος π καὶ Λιγυρίας διορίζεται*. id est: *Prima Europa regio, ad oceanum & occidentem solem, Hispania dicitur, adusque Alpeis, quæ in Pyrenæo sunt monte. Alpeis verò vocare in angustiis transitum incola hujus regionis solent*. Hinc ad Liguria usque confinia, Gallia dicitur. ubi aliæ Alpes, Gallos & Ligures determinantes. Hinc etiam in tabulâ itinerariâ *Alpes* memorantur *Bastarnicæ*, qui *Carpatæ* est mons Prolemæo: scilicet à Germanicâ gente *Bastarnis* accolis.

Polybius, lib. ii, *Padum* ait *πίσις γχωλοῖς*, id est, incolis, dici *Bodencum*. quâ de re ita Plinius, lib. i i i, cap. x v i: *Metrodorus Scepsius dicit, quoniam circa fontem arbor multa sit picea, quæ pades Gallicè vocetur, Padum hoc nomen accepisse: Ligurum quidem lingvâ amnem ipsum Bodincum vocari; quod significet fundo carentem. Cui argumento adest opidum juxtâ Industria, vetusto nomine Bodincomagum; ubi præcipua altitudo incipit. At Ligures superiora, Galli inferiora amnis tenuere. Galli igitur vocarunt Bodincum. quod vocabulum merè Celticum:*

nam

nam hodièque Germani *fundum* vocant *boden*, & variantibus dialectis, *bodem*, *boddem*, Angli *bottom*.

Sed quid jam opus est plura tam laboriosè confectari; quandoquidem ex his simul atque ex iis, quæ superioribus capitibus allata sunt, satis clarè ac manifestò liquet, unam eandemqueper dictas v regiones, *Illyricum*, *Germaniam*, *Britanniam*, *Galliam*que & *Hispaniam*, quondam fuisse lingvam. quo maximo validissimoque argumento discimus, unam etiam atque eandem incoluisse eas terras gentem; cui unum in commune fuit nomen *CELTÆ*: à quo regio pariter ac lingva dicta *CELTICA*. Lingvam in univèrsum fuisse eandem, quà nunc etiam utimur in vastissimâ illâ Germaniâ, tam cis quàm trans Rhenum, ad mare usque glaciale, & ab alterâ parte ad Moldavorum Vallachorumque confinia; item in Britannia: nemo inficiari poterit, qui hæcenus adducta sedulò probèque perpenderit. Et quamvis Walli nunc in Britannia, qui antiquâ illâ Britannicâ lingvâ adhuc uti integrâ vulgò creduntur, prorsus à Germanico sermone diversi esse videantur: tamen, si quis peritus paullo diligentius lingvam eorum introspiciat; facilè multa illic atque innumera vocabula planè Germanica deprehendat; licet dialecto suâ haud modicè detorta. cuiusmodi sunt illa, quæ paullo antè adduxi. De reliquis ita iudicandum: quum olim lingva Græca, ut suprâ ostensum, toti Gallia (nisi quâ Germani Cisthenani incoluerint) proximæque Britannia fuerit familiaris; innumera ejus vocabula etiam nunc in Wallicâ, ac multo quidem plura quàm in Francogallicâ, inhærent. cuius rei lingvæ Wallicæ periti ignari esse nequeunt. Alteram hinc partem non minorem in eâ obtinent vocabula Latina, quæ Romani olim, unâ cum imperio suo, jure, ac legibus, invexerunt. Factum enim idem hæc, & in Galliâ, quod Strabo, lib. III, scribit de Hispanis, hæc verbis: οἱ μὲν Turδοί, & μάλιστα οἱ περὶ τὸν Βαίτην, πλείους εἰς τὴν ὠκεϊὴν μετὰ Βεβλῶντιν ἔρπον, ἔδδ' ἢ διαλέκτῃ σφετέρῃς ἐπιμνησθέντες. id est: *Turditani quidem, maximè qui ad Bætin sunt, planè Romanos mores adsciverunt; ne sermonis quidem vernaculi memores.* Reliqua vocabula in Wallicâ lingvâ si qua sunt, quæ neque Græcæ, neque Latinæ, neque Germanicæ lingvæ originem habere videantur; de his ita statuendum: multa scilicet fuisse in Germanicâ lingvâ antiquis temporibus vocabula, quæ longâ sæculorum serie prorsus interierunt: quod multis argumentis partim ex primitivis, partim ex derivativis vocabulis desumptis, colligere licet. hujusmodi ergo quamplurima in Wallico sermone etiam nunc durare credibile est. Atque equidem pleræque per omnem Germaniam opidorum, vicorum, montium, amniumque appellationum etymologiæ nos latent: quum interim nemo dubitare possit, quin ea vocabula à certis rebus indita fuerint. Idem de Hybernicâ lingvâ, & item eâ, quam in Hispaniâ vulgò Cantabricam vocant, iudicandum censeo. nam in hac quoque pleræque aut Latina, aut Germanica esse deprehendi.

Ceterò *CELTICAM* hanc lingvam originem cepisse jam inde à primævæ illius, quæ unica tunc fuit in terris, apud Babylonicæ urbis structuram, confusione: cui tandem, in tam immensâ terræ juxtâ ac gentis Celticæ vastitate, temporumque, quibus duravit, longinquitate, dubitare liceat?

Eorum notanda hæc est iudicii imbecillitas, qui de ejus genere disputantes, ab unâ aliquâ exiguâ totius gentis natione adpellare eam maluerunt, aliàs *Belgicam*, aliàs *Teutonicam*, alias *Cimbricam*. alii etiam ab externis gentibus, *Cimmeriam*, & *Gomericam*; & multo immaniore deliramento alii *Scythicam*: quum neque Gomeri, neque Cimmeriorum nomen quidquam ad Celtas, sive horum partem Germanos spectet. Gomeri posteri *Cometri* quo situ terrarum, longè ab Europæ finibus, in Asia fuerint, suprâ dictum est. Cimmerios nihil commune habuisse cum Germanis, vel horum natione Cimbris; infrâ in horum explicatione clarum reddetur. In Scytharum vocabulo unum illi habent Nicephorum Gregoram, inferioris sæculi auctorem Græculum; qui immania de septemtrionalium regionum gentiumque nominibus fabulatur; antiquorumque auctorum testimonia imperitè, ac falsò allegat. nam Herodotum quòd ait eos Scythas vocare, quos Plutarchus Cimbras, & Teutonas, id nemo umquam ostenderit. Antiquissimos equidem mortalium inter Græcos omnem septemtrionem, tam in Europâ quàm Asiâ, adpellasse Scythiam, auctorem suprâ ipsi citavimus Strabonem. verùm is, διὰ τὴν ἀγνοίαν id factum, disertè testatur.

Sed nec eorum iudicium probandum, qui, ubi aliquod vocabulum in lingvâ nostrâ Celticâ occurrit, quod vel Græco, vel Latino, vel Hebraico, vel Persico, vel aliis cujuscumque gentis vocabulo sit par atque simile; protinus, id nos inde habere, exclamant. Unus quum fuerit initio rerum in terris sermo, quo omnes pariter inter se, ante Babylonis fundamenta, usi

ta, uli sunt mortales; quemque postea ad urbis Babylonicæ ædificationem Deus, rerum omnium conditor ac moderator, non omnino è medio sustulit, novis exinde lingvis creatis; sed tantum in varia *ιδιώματα*, ut supra dictum, variasque *διαλέκτους* confudit, seu potius dissipavit: quid mirum, si diversissimæ longèque inter se remotissimæ per universum terræ orbem gentes multa communia habeant etiamnum rerum vocabula? Exempla eorum pauca quædam ob oculos posuisse, haud alienum fuerit. Ægyptii, & Arabes, Germaniq; & Hispani ac Galli, supremum illud verumque numen, omnium rerum principium, suâ quique lingvâ dixere *Theuth*; Græci etiam *Θεός, Δεός & Ζεός*, & Latini *Deus*: Græci item aliâ dialecto, unâ cum Germanis nostris *Dan*; ut certissimis documentis infra suo loco ostendetur. Græcis summa pars hominis dicitur *κεφαλή*, Sinis, Indicæ genti, *koppalah*; Germanis *kopf*, & aliâ dialecto *kop*; Latinis *caput*. Latinis negandi particula est *non*; Germanis variis dialectis, *nein, neen, nee, ney, & na*; quorum hoc commune cum prædictis Sinis habent: Hispanis, Italis, & Anglis *no*; Slavis, *ne, & nie*. Adfirmandi particula Germanis, & Sinis est *ja*. Quæ particula Latinis est *apud*, Danis dicitur *hos*, & eodem Græcis nonnumquam vocabulo *ὄς*. Quod Græcis est *ὄν*, Latinis dicitur *uti, vel ut*; Danis *at*. Latinis qui est oculus, Germanis vocatur *auge, & oge*; Slavis *oko*. Latinis quæ *auris*, Germanis est *oor*. Qui Græcis *παῖς*, Latinis est *pes*, Germanis *fuus*, quasi *psuus*, & aliis dialectis *fuit, foot*: ut Græcorum Latinorumque *pater* Germanis *fater*. Quæ Græcis est *μήτηρ*, Latinis dicitur *mater*; Persis *madar*; Germanis *mutter, muter, muder, & moder*: Anglis *mother*; 20 Slavis *mâterz, mაცz, & máti*; Ægyptiis *muth*. Quæ Latinis est *sepes*, Pœnis atque Hebrais dicitur *gadir*, seu *gader*; nobis Germanis *gatter*, & aliâ dialecto *getter*. Quod Latinis dicitur *EST*, Græcis sonat *ἐσ*, Slavis *jest, vel gest*, Germanis *ist, is, & es*. neque tamen hujus vocis vel indicativus, vel infinitivus modus in omnibus prædictarum gentium lingvis idem vel similis est. pluralis nihilo minus indicativi apud Latinos est *sunt*, apud Germanos *sein, seind, & sind*, apud Slavos Polonos, *sa*; quod penè idem sonat quod *son*. Germanis prima indicativi hujus verbi est *ich bin*. hunc modum Angli non agnoscunt: interim tamen imperativum & subjunctivum habent *bee, & infinitivum to bee*; quæ Germanicè scripseris *bie, sive by*. Slavis item indicativi præteritum habent *byl*; & futurum *bedi*, quasi *benden*; & imperativum *badz, quasi bontsch*; cum reliquis personis, ac numero: infinitivum quoque 30 *bycz, & participium bedac, quasi bendontz*. Latinis idem infinitivus est *esse*; Germanis *sein, sin, & syn*; Græcis *εἶναι*. Iisdem his ab eo indicativus est *εἶμι*: cui eadem ratione simile est Latinorum *sum*, ut illi *εἶναι* Germanorum *sein*. sed longè propius ad *εἶμι* accedit Anglorum *am*. Jam verò Latinorum *sum*, Sarmatis est *gsem, & jestem*: illorum *es*, his *sy, & jestes*. Subjunctivus Latinorum *sim, sis, sit*; Germanis est *seie, seiest, seie*. Horum atque talium, quæ innumera universo orbe, non modò in hanc nostram insulam, quam Europæ, Asiæ, Africæque nominibus distingvimus, sed in Americam etiam sunt sparsa, quum nostri illi homines, qui de lingvis differunt, rationem reddere omnino nequeant, quando & quomodò à gentibus ad genteis, quàm longissimè inter se distitas, sibi que invicem maximè ignotas, pervenerint, casu id accidisse tandem statuunt. Egregium sanè judicium, in re tam feriâ, 40 ac gravi! De uno atque altero verbo, vel etiam tertio, ac quarto, imò de centesimo, si ita lubeat, ego concesserim. at de mille, vel etiam millibus, quis sanæ mentis homo credat? Oportet sanè, eò recurramus, quò antè dixi. nempe hæc omnia ex primævâ illâ lingvâ in variis dialectis atque idiomatibus, quæ inde apud Babylonem nata sunt, perpetuò in posterum mansisse. Quamquam non negaverim; etiam postmodò quædam vocabula à nationibus in nationes transisse. nempe ea, quorum res ipsas antè non habuerunt, exempli gratiâ; quis non credat verbum *schreiben*, sive *schriven* nos habuisse à Romanorum *scribere*? quando rem ipsam ab eadem gente primùm accepimus. Sic exoticarum avium, ferarum, piscium, plantarum, aromatum, & aliarum rerum vocabula, denique artium & actionum innumera adpellationes in nostram invec̄ta fuerunt posterioribus temporibus lingvam. At 50 earum rerum, & actionum, quæ jam inde à gentis primordio fuerunt in gente, quis temerè crediderit, vocabula Germanos non habuisse, donec ea ab exteris populis acceperint; aut, quum habuerint, postea à externis permutasse? Neque enim novarum rerum tam avidi fuerunt præsci illi Germani, quàm nunc sumus, in lingvis pariter ac moribus. quod cuivis, Latinos simul Græcosque rerum scriptores legenti, dispicere facillimum est.

Ceterum, de primævâ illâ lingvâ ut pauca quædam etiam heic dicam; minimè eorum proba mihi videtur sententia, qui Hebraicam hanc fuisse statuunt: à quâ illi, non modò omneis alias per totum terrarum orbem lingvas, sed nostram quoque Germanicam, id est, Celticam, derivatam arbitrantur. Hoc si verum; certè plurima pars Hebraicæ lingvæ
jam

jam multis abhinc sæculis interiit. quidpe cùm illa, quæ modò retuli, tum innumerabilia alia lingvarum peritis colligere licet vocabula, quæ in diversarum longissimèque remotarum gentium sermone eandem vim, eundemque ferè sonum habent; nullo tamen pacto ad Hebraicam originem, vel etymologiam redigi possunt. Sententiæ suæ maximum omnium illis est argumentum, quòd hominum, qui ante terrarum inundationem, lingvæq; primævæ confusionem vixerunt, propria nomina Hebraicam habeant etymologiam. Ad hoc duplici modo iis responderi potest. aut ea quoque nomina ex antiqua illà ac primævà lingvâ Hebræis mansisse; aut, quod potiùs crediderim, Hebræos, post gentium dispersionem, ita ea suâ lingvâ, seu dialecto nuper exortâ, interpretatos esse; quum alia ac longè diversa fuerint in lingvâ primævâ. Nam idem usû venisse in reliquis gentium lingvis, quis negaverit? Equidem ego, qui alioquin in rebus divinis temerè nugari, nefas duxerim, ita mecum ipse statuo; primam illam mortalium lingvam nullibi adparere, nec umquàm adparituram, donec, secundùm ipsius filii Dei Jesu Christi verba, quæ divus Joannes in euangelio, cap. x, vers. xvi, refert, μία fuerit omnium Dei electorum πύλη, εἰς τὴν πύλην, hoc est, unus grex, unus pastor: id est, in vitâ illâ futurâ, beatâ, atque æternâ. Quâ de re haud perinde falsa Persarum prouiderunt sacerdotes, sive magi, Plutarcho, in libro de slide, referente his verbis: Ἐπίσε ἡ γῆν ἐμπαρμύθη, ἐν ᾧ τὰ Ἀρμανίων ἀνάγκη φθαλέαι παύσασαι, καὶ ἀφαισθῆναι τὴν γῆν Ἰππιδῶν καὶ ὀμαλῆς γαιωμένης, εἰς βίον καὶ μίαν πολιτείαν ἀνθρώπων μακαρίων, καὶ ὁμογλώσσων ἀπέλων γένεσθαι, hoc est: Instare tempus fatale, quo necesse sit Arimanium, id est, dæmonem, perdi atque aboleri. terrâ verò æquabili, ac planâ factâ, unam fore vitam, unamque civitatem beatorum hominum universorum, unâ lingvâ utentium. & Diogenes Laërtius, in proœmio: Ὁ δὲ Θεόπομπος καὶ ἀθάνατος καὶ τὸς μάγους φησὶ τὸς ἀνθρώπους, καὶ εἶσεθ' ἀθανάτους, καὶ τὰ ὄντα πᾶς ἀθίων Ἰππιδῶσι Δαμνῆν. id est: Theopompus etiam relicturos homines, ex magorum sententiâ tradit, immortalesque futuros: & omnia suas adpellationes retentura. Eas intelligo adpellationes, quas in primævâ lingvâ habuerunt.

Sed de lingvarum similitudine & convenientiâ, item de origine earum, ac matrice illâ primævâ lingvâ, multo latior, spatiosiorque est campus, quàm qui hoc loco pertractari vel debeat, vel possit. Magna, mirandaque eâ in re latere μυστήρια, & quæ nemo, nisi omnium propè lingvarum peritus, aperire possit, haud nescius sum. Una Celtica nostra si solidè plenèque tractetur, ingens præbuerit volumen.

CAPUT IX.

DE CELTARUM nomine; & CELTICAE veteris in Hispanorum, Gallorum, Britannorum, Illyriorum, & Theutiscorum nomina partitione. item de verâ gentis pariter ac nominis THEUTISCORUM origine. nam GERMANIAE vocabulum peregrinum fuit, ipsi genti inuistatum.

HActenus igitur argumentis demonstratum est validissimis, Illyrios, Germanos, Gallos, Britannos, atque Hispanos, unam fuisse initio gentem, uno CELTARUM nomine in universum adpellatam, anno à terrarum inundatione circiter cxxxvi, à mundo condito c10 1000c11, ex Asiâ, ab ædificatione urbis Babylonica post lingvæ primævæ confusionem, in Europam, per Aschenazem, omnium parentem, ac primum conditorem, deductam. Quâ ratione postmodum uniuersa in quinque prædictas diuisa fuerit nationes, nunc deinceps dicendum est.

Sed ipsum CELTARUM nomen, genuinum gentis ac germanum, propriumque fuerit, domi inter eos natum; an ab antiquissimis Græcorum, à re quâdam, ut pleraque alia gentium exterarum vocabula, postea inditum, satis compertum vix habeo. Cæsaris auctoritatem fidemque observare si dignum est; ipsius gentis lingvâ CELTAS dictos, credendum, ex initio commentarii primi de bello Gallico; ubi hæc leguntur verba: Gallia est omnis diuisa in partes tres. quarum unam incolunt Belgæ; aliam Aquitani; tertiam, qui ipsorum lingvâ Celta, nostrâ Galli adpellantur. Cum Cæsare sanè sentit, sive à Cæsare ipso, seu aliâ quâpiam experientiâ edoctus, Pausanias in Atticis. Ὁ ψὶ δὲ πρὸς, inquit, αὐτὸς καλεῖται ΓΑΛΑΤΑΚ ἔξ ἐνὶ Κε. ΚΕΑΤΟΥC γὰρ καὶ τὸ σφᾶς τὸ δεχάσθον, καὶ τὸ πᾶς τις ἀλλοῖς ὠνομάζοντο. hoc est: Postremò denique, GALLI uti adpellarentur, receptum fuit. namque CELTÆ cùm à se ipsis antiquis temporibus, tum ab aliis vocati sunt. At ne hoc quidem satis certum; gens à regione, an regio à gente adpellationem acceperit. nam Hispania quoque ab flumine Ibero Græcis dicta fuit IBERIA: deinde à regione gens ipsa IBERI: quemadmodum innu-

meræ